

Justitiedepartementet
Ju.remissvar@regeringskansliet.se
Ju2024/01558

Yttrande över Ett ändamålsenligt samhällsskydd (SOU 2024:48)

Hovrätten har granskat betänkandet utifrån de intressen som hovrätten har att beakta. I de delar hovrätten inte yttrar sig tillstyrker hovrätten utredningens förslag.

Hovrätten lämnar följande synpunkter.

Skärpta reaktioner vid misskötsamhet under skyddstillsyn

Hovrätten tillstyrker förslagen med följande reservation. Förslaget att domstolen enbart ska kunna besluta om annan åtgärd än undanröjande om det föreligger synnerliga skäl medför i praktiken att domstolen enbart får en kontrollfunktion. Det är hovrättens uppfattning att prövningen inte ska flyttas från domstolen i föreslagen utsträckning. Hovrätten avstyrker således den föreslagna ändringen.

Hovrätten tillstyrker utredningens förslag vad gäller utökade möjligheter att förena skyddstillsyn med fängelse med hänsyn till senare års straffskärpningar. Justeringen ökar flexibiliteten i påföljdssystemet, särskilt för unga lagöverträdare.

Vistelseförbud och förbud att kontakta brottsoffret

Hovrätten ansluter sig till utredningens bedömningar. Det finns redan idag goda möjligheter att uppnå det skydd som efterfrågas genom föreskrifter, och en ny påföljd skulle riskera att göra påföljdssystemet än mer svåröverskådligt. Eventuella vistelseförbud och förbud att kontakta brottsoffer bör istället hanteras inom ramen för verkställigheten.

Föreslagen ny brottspåföljd, som utredningen inte förordar, innefattar en bedömning av framtida återfallsrisk i ett visst geografiskt område. Hovrätten återkommer nedan, under avsnittet om Säkerhetsstraff, till den principiella frågan kring sådana riskbedömningar.

I författningsförslaget gällande 26 kap. 16 § 1 st. 2 men. brottsbalken (s. 65) anges att ”En föreskrift enligt tredje stycket 7 får även beslutas om det kan antas behövas för att tillgodose målsägandens behov av trygghet”. Så

som hovrätten förstår förslaget ska hänvisningen rätteligen göras till andra stycket 7.

Säkerhetsstraff

Hovrätten delar bedömningen att det i vissa fall kan finnas behov att hålla en dömd person frihetsberövad för längre tid även om livstidsstraff inte kan följa på brottet. En person som kan befaras vara farlig för andra människor måste kunna hållas borta från andra, alldeles oavsett om personen har begått brott eller inte. Dock avstyrker hovrätten förslaget om en ny påföljd (säkerhetsstraff) och ansluter sig till de slutsatser som dras i det särskilda yttrandet. Hovrätten vill därtill anföra följande till stöd för sitt ställningstagande.

Förslaget förutsätter att domstolen i samband med huvudförhandlingen i målet kan bedöma risken för återfall i brott efter att den dömda avtjänat ett fängelsestraff motsvarande straffmättningsvärdet. Som framgår av det särskilda yttrandet är en sådan riskbedömning förenad med stor osäkerhet. Eftersom återfallsrisken är lättare att bedöma på kortare sikt finns därtill en risk att påföljden säkerhetsstraff oftare väljs för den som döms för brott med ett lägre straffmättningsvärde än för den där det är högre. Det framstår för hovrätten som mycket svårt för domstolen att, baserat på vad som framkommit vid tiden för huvudförhandlingen, kunna göra en rättssäker bedömning i frågan om den tilltalades framtida återfallsrisk. En sådan prövning har inte sällan sin grund i en medicinsk bedömning.

Det strider mot grundläggande straffrättsliga principer att döma en person till en strängare påföljd på grund av risk för framtida brottslighet. Utredningen lägger även fram förslag i andra delar som syftar till att skärpa reaktionerna på återfall. Hovrätten är av uppfattningen att dessa andra skärpningar utgör bättre reaktioner på återfall än den nya föreslagna påföljden. Ett näraliggande alternativ kan vara att ge möjlighet till livstidsstraff vid upprepade återfall i allvarliga brott mot andra personers liv och hälsa. Den prövning som görs vid ansökan om tidsbestämt straff i livstidsärenden liknar i mångt och mycket den som föreslås, dock med den viktiga skillnaden att vid den förstnämnda har straffet bestämts för brott som har begåtts, inte för brott som skulle kunna komma att begås.

Den föreslagna påföljden liknar närmast ett tvångsomhändertagande vilket inte bör vara en del av det straffrättsliga systemet. Förslaget innebär en sammanblandning mellan straffrättsliga påföljder och administrativa tvångsomhändertaganden som inte är motiverad.

Om lagstiftaren väljer att gå vidare med förslaget om säkerhetsstraff har hovrätten följande kommentarer på förslagets innehåll.

Det framstår för hovrätten som högst angeläget att domstolen har tillgång till ett fullgott underlag då påföljden beslutas, med hänsyn till de långtgående konsekvenserna som påföljden medför för den enskilde. Av rättssäkerhetsskäl bör det därför vara obligatoriskt att inhämta återfallsriskutredning innan påföljden döms ut. Detta skulle inte medföra

att domstolen överlåter prövningen till annan expertis, utan verka för en mer enhetlig och bättre underbyggd bedömning.

Av utredningen framgår att påföljden bedöms tillämpas endast vid ett fåtal tillfällen vilket medför ett begränsat antal prövningar. Av rättssäkerhetsskäl och för att höja kvaliteten i prövningarna föreslår hovrätten att prövningarna om villkorad utslussning och förlängning av säkerhetsstraff koncentreras till en eller ett fåtal domstolar, i vart fall under en inledande period. I annat fall bör forumregeln förtydligas så att ansökningarna alltid ska ske antingen vid den domstol där påföljden dömdes ut eller där den dömde är intagen, inte alternativt.

Den föreslagna skrivningen i 33 kap. 1 § 2 p brottsbalken bör förtydligas så att straffmättningsvärdet vid flerfaldig brottslighet ska uppgå till minst 6 års fängelse för att påföljden ska dömas ut. I förslaget är gränsen, som borde vara absolut, något oklar då det i kommentaren framgår att gränsvärdet är ”minst omkring 6 år”.

Tidpunkten för ansökan om tillstånd till villkorad utslussning bör vidare tidigareläggas, förslagsvis till ett år innan minimitidens utgång. Detta för att tillgodose att ett lagakraftvunnet beslut föreligger vid minimitidens utgång. Det framstår för hovrätten som orealistiskt att handläggningstiden från ansökan till lagakraftvunnet beslut kommer att understiga sex månader.

Slutligen anser hovrätten att påföljden bör anges så att ordet fängelse ingår i straffets benämning.

Återfallsregleringen

Eftersom förslaget förtydligande av regleringen kring förverkande av hela reststraffet i samband med återfall överensstämmer med rådande praxis har hovrätten inga synpunkter på utredningens förslag.

I fråga om förslaget höjt fängelseminimum och bötesmaximum kan hovrätten inte dra andra slutsatser än att ändringen medför att ett brott där påföljden tidigare bestämdes till 14 dagar fängelse nu istället ska ge ett högre bötesstraff.

Hovrätten noterar att bestämmelsen i 26 kap. 3 § brottsbalken och frågan om påföljd vid flerfaldig brottslighet har varit föremål för flera utredningar på kort tid. Hovrätten anser att det finns ett större behov av förändringar av bestämmelsen än det förslag som nu lämnas, i syfte få en mer individualiserad prövning.

Hovrätten lämnar för egen del följande förslag på ytterligare åtgärder med anknytning till återfall i brott. I dagsläget kan förverkande av villkorligt medgiven frihet inte ske i samband med ett beslut om undanröjande av skyddstillsyn, trots att förverkande skulle ha skett om påföljden ursprungligen hade bestämts till fängelse. Detsamma gäller vid undanröjande av frivårdande påföljd med alternativstraff som hovrätten dömt ut istället för tingsrättens tidigare dom på fängelse, där tingsrätten även beslutat om förverkande av villkorligt medgiven frihet. I praxis förklaras detta med att den dömde inför ett sådant undanröjande enbart haft att utgå från att det är det alternativa fängelsestraffet som anges i

domslutet som kan aktualiseras om skyddstillsynen missköts. Hovrätten är av uppfattningen att förutsebarheten kan tillgodoses genom en lagändring, förslagsvis i 34 kap. 5 § brottsbalken, som medför att reststraff alltid kan förverkas i samband med undanröjande av skyddstillsyn.

Villkorlig frigivning

Hovrätten ansluter sig till utredningens bedömning i fråga om vikten av att behålla villkorlig frigivning och vill ytterligare betona fördelarna med den balans i systemet som den villkorligt medgivna friheten medför. Systemet innebär å ena sidan ett incitament för dömda att medverka till sin återanpassning till samhället, å andra sidan nödvändiga verktyg för kriminalvården att reagera på misskötsamhet. Slopas den villkorligt medgivna friheten försvinner denna såväl motiverande som sanktionerande faktor.

Vad gäller det av utredningen inte förordade alternativet att domstolen ska besluta om att villkorligt medgiven frihet ska ske efter tre fjärdedelar av avtjänat straff i vissa fall, förefaller förslaget svårtillämpat. Hovrätten är av uppfattningen att frågor om verkställighet inte ska prövas av domstolen. Domstolen ska bestämma fängelsestraffets längd i enlighet med gällande straffskala och de omständigheter som presenteras i 29 kap. brottsbalken. Det saknas skäl att lägga till ytterligare straffskärpande verktyg motsvarande förslaget.

Hovrätten har följande synpunkter beträffande förslaget om slopad villkorlig frigivning med en efterföljande prøvotid, vilket inte förordas av utredningen. Att övervakningsnämnden ska kunna besluta om upp till tre månaders fängelse som tilläggsåtgärd vid misskötsamhet i tiden efter att fängelsestraffet till fullo avtjänats, förefaller för hovrätten som uteslutet. Detta eftersom övervakningsnämnden inte kan döma ut straff och då straff inte kan dömas ut om inte ett brott har begåtts.

Avtjänande av fängelsestraff med elektronisk övervakning

Hovrätten avstyrker förslaget att verkställighet ska ske i särskilt kontrollerat boende med elektronisk övervakning. Verkställighetsformen framstår inte som ett realistiskt alternativ till verkställighet i anstalt eller som tillräckligt ingripande i förhållande till de straffnivåer den ska kunna tillämpas på. Som utredningen konstaterar i ett annat kapitel bör utgångspunkten vara att domstolarnas påföljdsbestämning inte ska sättas åt sidan i alltför stor utsträckning genom att verkställigheten blir väsentligt mindre ingripande för den intagne än vad som rimligen kan förväntas. Acceptansen och förtroendet för systemet motverkas om verkställighetsformerna framstår som otillräckliga. Vidare kan de ekonomiska fördelarna med hänsyn till de höga omställningskostnaderna ifrågasättas. Med hänsyn till att frihetsberövanden utgör myndighetsutövning i dess renaste form ställer sig hovrätten därtill starkt skeptisk till att detta ska kunna ske i privat regi i framtiden.

Detta yttrande har beslutats av hovrättspresidenten Charlotte Brokelind, hovrättslagmannen Niklas Rundberg och hovrättsrådet Helen Svensson. Föredragande har varit tf. hovrättsassessorerna Anna Norgren och Sigrid Premberg.

Charlotte Brokelind

Anna Norgren

Sigrid Premberg

Kopia

Övriga hovrätter

Kammarrätterna

Tingsrätterna under Göta hovrätt

Justitiedepartementet, enheten DOM

Domstolsverket

Hovrättens intranät